

Muhulane

Nr 4 (281)

Jürikuu 2013

Muhu leht

Südamenädal

Tulemas on Südamenädal "Sinu sammud loevad" 15. - 21. aprillil.

Võta sõber kaasa ja saame kokku laupäeval, **20. aprillil kell 11** Hellamaa külakeskuses, et teha omad sammud "Südame heaks".

Info ja registreerimine 50 37 407 Anneli

Ühe vana kirja lugu

Tänase päeva seisuga oleme elanud nõndanimetatud teise iseseisvuse ajas kauem kui meie riigi rajajad esimese iseseisvuse „kuldajas“.

Siin Muhumaal, Lehtmetas Käärul, lammutasin remondi alustuseks ära vana ja pisikese toa madala lae. Seal toas elasid vanaperemees ja -perenaine. Nüüd tuleb sinna tupp midagi uut.

Lammutamise käigus tuli „laeklompidele“ heinapuru läbiminekukaitseks pandud vana tapeedi kihtide vahelt välja kiri. See on kirjutatud „eestiaegsete“ suurte algustähtedega ning voolava korralliku ja ilusa käekirjaga, mis oli omane ajastule, kus kirjatehnika õpiti pikka aega, ehtsa tindi ja sulega. Kirjutatud 1952. aasta algul. Käekiri on meesterahva oma. Arvatavalt on selle paberile pannud vanaperemees Arteemi Keinast (1921-1995). Ta oli pisut omaette hoidev ja veidi aktsentueeritud iseloomuga

Loe edasi lk 5.

ISSN 1736-289X

Naistenädala head maitssed

Üks nädal naistele sai järjekordselt teoks.

Alustati esmaspäeva õhtul koos Keeduseklubiga Hellamaa külakeskuses. Sel korral tuli oma kogemusi ja õpetusi jagama Kai Smirnov. Küpsetati koos torripõhi, mis isegi tagurpidi keerates kokku ei kukkunud, ning kaunistati uhke kohupiimatort. Et tort veelgi kaunimaks teha, meisterdas iga osavõtja ka martsipanist roosi. Tort sai tõesti kaunis ja maitsev.

Teisipäeva hommikul oli Hellamaal Memmede hommik. „Mis selles nii erilist,“ mõtleb nii mõnigi, „nad käivad koos just igal teisipäeval!“ Aga sellepärast, et sel hommikul rõõmustas naised oma pillimängu ja lauluga Lõetsa küla Peeter. Meeli õpetas naistele uue tantsu selgeks. Lõpetuseks lauldi üheskoos.

Kolmapäeval oli Emadeklubil plaanis minna spaasse. Ega väikeste laste emadel kõik nii lihtne olegi - kui ikka haigus tuleb, siis tuleb kõigil. Nii jäigi sõit seekord ära. Sama päeva õhtul väljus Liiva kiriku parklast buss Leisi ujumiseks ja tundus, et haigus oli murdnud suuremaidki, sest suures bussis oli piisavalt palju ruumi.

Neljapäeval ruttasid kõik käsitööst huvitatud külakeskusesse, kus toimus Näputööpäev. Meisterdati uhkeid rosette nii meestele kui naistele. Kes meisterdada ei soovinud, see sai tulla spordihalli ja omaenda tervise heaks võtta osa aeroobikast. Katrin Kreutzberg Orissaarest korraldas meile vähesetele ühe tore aeroobse õhtu.

Reedel, sel kaunile päeval oli Muhu Põhikooli saalis kell 16 Naistepäeva kontsert. Esinesid Muhu „Virtuoosid“ - kolm kanget meest: Indrek Vapper, Märt Lehto ja Peeter Dudnik.

Sama päeva õhtul oli külakeskuses suur laud kaetud ja alates

Raido ja Mihkel köögis ametis.

kella 19st võisid naised tulla kaema, mida mehed köögis teevad. Naistele pakkus hõrgutisi tuntud gurmaan maavanem Kaido Kaasik ja värske kokaõpilane Toomas Rohtlaan. Kaido valmistas soolase ja Toomas magusa toidu. Selge on see, et ilma meeskonnata ei tee midagi ning Kaidole ja Toomasele olid abiks Mihkel Ling, Raido Liitmäe, Ain Saaremäel ja Meelis Mereäär. Saali poole peale, naiste rõõmuks, jäi Peeter Dudnik, kes Meelise endale kambaliseks haaras, ja kõik, mis saalis-köögis toimus, nad laulu sisse panid ja naeru saatel ette kandsid. Kauneid luuletusi söögitegemise vahele esitasid Mihkel ja Raido. Tore, väga tore oli naistel saalis ja meestel köögis. Toidud olid võraturad! Selliseid õhtuid peaks rohkemgi olema!

Laupäeval oli külakeskuses Naistepäeva tantsuõhtu. Pärast

pikka pausi tuli kokku meie enda vana hea ansambel „Laulusõbrad“ Vello Tikerpalu juhatusel. Külakeskuses polnud sellist tantsuõhtut juba tükil ajal peetud. Aga peost osavõtnute aktiivsus, rõõmsameelusus ja teotahe andsid tunnistust sellest, et vahel ikka on taolisi pidusi ka vaja.

Kuigi ujumine läks naistenädalal nii nagu läks, ei seganud see neid, kes olid asjast tõsiselt huvitatud. Nimelt 9. märtsil toimusid Leisi valla lahtised meistri-võistlused ujumi-

ses ja Kirsten Einer Lillepuu võitis võistlustest osa, saavutades I koha - 50 m vabalt - naised (üle 40-aastased) aeg: 40,76, II koha - 50 m rinnuli - naised, aeg: 50,32; II koha - 100 m kompleksi - naised, aeg: 1.46,43

Nüüdseks ripub Kirstenil kodus kolm uhket medalit ja kes teab, kui palju tal neid tegelikult juba olemas on. Palju õnne!

Kirja panid

Anneli Tamm ja Tiina Jõgi

Aeroobikatrennid

Kes vähegi soovib, saab tulla **igal neljapäeval 18:00** aeroobikasse kas spordihalli või lasteaia saali (sõltub olukorrast). Kindlasti registreerida telefonil 50 37 407 ja kaasa võtta 3 eurot.

Maarja Kumpase ja Allan Tarvise perre sündis 10. märtsil tütar **Tuuli Tarvis.**

Käimas on Muhu Muuseumi **fotokonkurss** "Töökas muhulane" - tööde esitamise tähtaeg 1. juuli. Igalt osalejalt ootame kuni 5 fotot e-posti aadressile muhumuuseum@gmail.com.

Teadaanne

Alates veebruarist on muutunud Päästeameti Lääne päästeteskuse inseneritehnilise büroo vastuvõtu aeg Saaremaal. Juhtivinspektor Gerhard Rooda vastuvõtt toimub teisipäeviti kell 14.00 - 17.00 Kuressaares, Transvaali 58. Kontakt 454 9762; 509 2680; gerhard.rooda@rescue.ee

Muhuvalla 2013. aasta eelarvest ja plaanidest

20. veebruaril võeti volikogu poolt vastu Muhu valla 2013. a eelarve kogumahu 4,267 milj. eurot (2012. aasta eelarve maht oli 3,018 milj. eurot). Kuna teist aastat koostatakse eelarve Kohaliku omavalitsuse finantsjuhtimise seaduse (KOFIS) järgi, siis selles nii üheselt eelarve kogumaht ei kajastu. KOFIS-i järgi jaguneb eelarve järgmiselt: põhitegevuse tulud; põhitegevuse kulud; investeerimistegevus; finantseerimistegevus; likviidsete varade muutus.

Selline eelarvestruktuur annab võimaluse eristada põhi- ja investeerimistegevus ning lisaarvutusi tegemata selgub omavalitsuse põhitegevuse tulude-kulude vahet, dünaamika ja omafinantseerimise võimekus: investeringute tegemise ja laenu tasumise võimekus ning alus netovõlakooormuse piirmäära arvutamiseks.

Muhu valla eelarve põhitegevuse tuleml on positiivne (51,54 tuhat eurot) ja see suunatakse investeringuteks. Kogu eelarve tuleml on negatiivne, mis omakorda kaetakse finantseerimistegevuse (põhiliselt laenu investeringute elluviimiseks) ja likviidsete vahenditega. Lõppkokkuvõttes on eelarve tasakaalus (eelarve koos seletuskirjaga on

kättesaadav Muhu valla veebilehel www.muhu.ee).

Põhitegevuse tulu 1,596 milj. eurot koosneb: 60% maksutulust e 960,3 tuh. eurot; 17% kaupade-teenuste müügist (nn omatulu) 267,6 tuhat ja tegevuskuludeks saadavatest toetustest 23% e 361 tuhat eurot.

Põhitegevuse kulud koos reservfondiga moodustavad eelarvest 36% e 1,544 milj. eurot. Põhitegevuse kulud koosnevad personali- ja majandamiskuludest ning antavatest toetustest. Majandamiskuludes on arvestatud ligikaudu 20% elektrihinna tõusuga, samas pidi kogu majandamiskulude kasv eelmise aastaga kokku mahtuma 3% sisse. Hea meel on selle üle, et kõigil valla ja allasutuste töötajatel taastati palk vähemalt 7% ulatuses. Erinevad toetused moodustavad 5% põhitegevuse kuludest ja võrreldes eelmise aasta eelarvega on see mõnevõrra vähenenud.

Investeeringud moodustavad tervelt 63% eelarvest e 2,670 milj. eurot, sellest sotsiaalkeskuse ehituseks 1,898 milj. (Ettevõtluse Arendamise SA toetab 1,434 milj. euroga). Järgmine suur objekt kaheks aastaks on noorte keskuse ruumide rajamine spordihalli baasil

– tööd on plaanitud teha kahe aasta jooksul ning 2013. aastal on maht 336,6 tuhat eurot (Haridus- ja Teadusministeeriumi toetus selles projektis kokku on 673,3 tuhat eurot). Kolmandaks suuremaks objektiks on Kallaste sadama rekonstrueerimine kogusummas 192,5 tuhat eurot, millest PRIA finantseerib 145 000 tuhat eurot. Teede investeeringuteks läheb kogu riigipoolne toetus 88,2 tuhat eurot, teede igapäevahoolde vahendid tulevad valla oma rahadest. Kesse elektrivarustuse projekt on eelarves ca 71 tuhande euroga, millest EAS finantseerib 59,7 tuh. eurot. Ainult valla omavahendite arvelt plaanitakse lõpule viia lasteaiade renoveerimine III rühma ruumide rekonstrueerimise näol.

Väiksemaid investeeringuid on veel: arendused muuseumis, Hellamaa spordiväljakule elektritoite toomine ja vabaõhulava projekteerimine, Hellamaa külakeskuse osaline akende vahetus ja kahe toa remont, külakeskuse parkla viimine mustkätte alla jms. Uus bussiootepaviljon on plaanis paigaldada Simiste külla.

2013. aastat iseloomustab väga suur investeeringute maht.

Loe edasi lk 3.

Vallavalitsuse istungitelt

12. märts

Otsustati toetada Mariliis Hopi osalustasu tasumist Eesti Kunstiakadeemia Avatud Akadeemia „Noorte talentide kooli“ kursusel.

Kinnitati Muhu Vallavalitsuse ametnike ja töötajate ning Muhu valla hallatavate asutuste juhtide 2013. aasta puhkuste ajakavad.

Kehtestati Hellamaa Külakeskuse pakutavate teenuste hinnad alates 1. aprillist 2013 järgmiselt:

- Külakeskuse kasutamine 77.00 eurot/ööpäev
- Saali kasutamine 52.00 eurot/ööpäev ja 5.00 eurot/tund
- Dataprojektori kasutamine 6,40 eurot/kord
- Saali, köögi ja toidunõude kasutamine: 64.00 eurot/ööpäev ja 6.40 eurot/tund
- Köögi ja söögitoa kasutamine koos toidunõudega 38.00 eurot/ööpäev ja 4.00 eurot/tund
- Köögi kasutamine 3.00 eurot/tund
- Dushi kasutus 1.00 eurot/kord
- Pesumasina kasutamine 2.50 eurot/kord
- Telkimine 5.00 eurot/ööpäev
- Toa rent kokkuleppel vastavalt inimeste arvule külakeskuse juhatajaga.
- Köögi kasutamisel lisandub

hinnale elektrienergia tasu.

Alates 1.4.2013. a kehtestati Liiva Raamatukogu lugejapiletite hinnaks täiskasvanutele 1.60 eurot ja lastele, õpilastele, pensionäridele 1.00 euro. Muhu valla infolehe „Muhulane“ hinnaks kehtestati 0,30 eurot eksemplar.

Kinnitati transporditeenuse hind alljärgnevalt:

- transporditeenus arsti vastuvõtule, haiglasse, haiglast koju 0.12 eurot / kilomeeter
- transporditeenus mujale 0.22 eurot / kilomeeter.

Tasulist transporditeenust osutatakse üldjuhul isikule või perele, kes ei oma isiklikku transpordivahendit.

Kehtestati Muhu vallas osutatavatele tasulistele koduhooldusteenustele järgmised hinnad:

- hooldusteenuse vajadus 1 kord nädalas 15 eurot/kuu
- 2 korda nädalas 30 eurot/kuu
- 3 korda nädalas 45 eurot/kuu
- hooldekodu sauna kasutamine 1.92 eurot/kord
- hooldekodu dushi kasutamine 1 euro/kord
- toitlustamine: hommikusöök 0.70 eurot/päev
- lõunasöök 1 euro/päev
- õhtusöök 0.70 eurot/päev.

Anti luba MTÜ MC PANTER Mototrial treeninglaagri korraldamiseks Muhu vallas Koguva karjääris 20. aprill kell 11 - 17 ja 21. aprill kell 10 - 17.

Väljastati kaevetööde luba Eltel Networks AS-le Kuivastu k Tammi külje ja Ankru elektrivõrguühenduse ehitamiseks.

Väljastati projekteerimistingimused Nautse k Odra saun-suvila ehitamiseks.

Väljastati ehitusluba OÜ-le Col-lester Soonda k Platsi mü endise noorloomalada rekonstrueerimiseks mootorsõidukite tehnoloogivaatuspunkti ehitamise eesmärgil.

Väljastati kirjalik nõusolek Tusti k Jüri suurkaevu rajamiseks.

Kinnitati 2013. a Muhu Lasteaias arvestusliku lapse koha maksumuseks 241,34 eurot kalendrikuus ning 2013. a Muhu Põhikoolis õpilaskoha tegevuskulu arvestuslikuks maksumuseks ühe õpilase kohta 187,64 eurot kalendrikuus.

Kinnitati ametikohtade loetelu, mida täitev ametnik on pädev Muhu Vallavalitsuse nimel osalema väärtemenetluses kohtuvälise menetlejana väärtegadele, millele kohaldatakse karistusseadustiku üldosa ja väärtemenetluse seadustiku sätteid.

19. märts

Moodustati Muhu Põhikooli hoolekogu järgmises koosseisus: Triin Lang (vallavolikogu esindaja), Tiina Tuulmägi (õpetajate esindaja), Liia Saaremael, Veikko Veskimäe, Hillar Peegel, Marko Oidekivi ja Ain Kollo.

Väljastati projekteerimistingimused Pädaste OÜ-le Pädaste k Pädaste mõisa maaiüksuse kõrvalhoone ehitamiseks.

Otsustati jagada

- Lõetsa k Jüri-Jaani kü kaheks: Jüri-Jaani k Robi,
- Raegma k Kõrve kü kaheks: Kõrve ja Kõrve metsa.

Pädaste k Laasikse kü asub 600 m² laiul, kus puudub ehitusõigus. Otsustati muuta katastriüksuse sihtotstarve elamumaast maatulundusmaaks.

27. märts

Kooskõlastati Kantsi k Otsa-Timmu mü suurkaevu asukoht.

Eraldati toetusi külalainike seltsitegevuse ja küla arendamiseks.

Muudeti Muhu valla seltsitegevuse toetamise taotluste hindamise komisjoni koosseisu.

Kinnitati sotsiaalkomisjoni ettepanekud.

Kaitseväe silm sai teravamaks

Muhus avati 26. märtsil õhuseire radaripost, kus alustas tööd kolme-dimensiooniline keskmää õhuseireradar Ground Master 403. Selle abil saab Eesti õhuruumis toimuvat jälgida 470 kilomeetri kaugusel ja 30 kilomeetri kõrgusel. Radar saadab välja kõrgsageduslikke elektromagnetlainete impulsse, mis mingi objektini jõudes peegelduvad mitmes eri suunas. Osa peegeldub tagasi radari poole ja radari vastuvõtja arvutab välja objekti asukoha. Radari reaalse nägemisulatus sõltub objekti suurusest, ilmast, radari kõrgusest maapinna suhtes jpm faktoritest. Radar ei näe füüsiliste takistuste taha (mäed, mets). Mida kõrgemal on radari antenn, seda kaugemalt näeb radar madalalt lendavaid objekte. Radari pöörlemiskiirus on 10 pööret minutis. Seadet on võimalik mõne tunni

jooksul teisaldada ja taktikalises olukorras töötab see nii autokastis kui ka maapinnal.

Kahekordse traataiaga ümbritsetud hoonetekompleksi kuuluvad peahoone, abihoone, helikopteriplats, sidemast ja trassid. Torni tippu viib 140 trepiastet.

Lähimate elamuteni on umbes 400 meetrit. Mõõtmiste järgi on kõik näitajad tugevalt allpool lubatud piirnorme.

Radaripost annab tööd kuuele kohalikule inimesele. Kaitseministeerium on soetanud Liiva alevikku ka kolm korterit, kus hakkavad elama radarit teenindavad tehnilised töötajad. Seoses radari ehitusega läks mustkatte alla osa kruusateest, selle jätkuks on lubatud suvel viia mustkatte alla ka ülejäänud osa teest. Radar ehitati endise Nõukogude sõjaväeosa territooriumile,

tänu millele ala sai korrastatud.

Radarit, mis on osa NATO õhuseiresüsteemist, juhib Astest pärit leitnant Janar Ots.

Kogutud infot saab edastada ka tsiviillennujuhtidele, sest radar võimaldab avastada mittetöötava transponderiga lennukeid.

Kaitseminister Urmas Reinsalu sõnul on radari näol tegemist tõhusa heidutusvahendiga, millega oli sobilik minna vastu priiuse põlustumise päevale.

Muhu radariposti valuritena võeti tööle üheksa Kaitseväe kohaliku allüksuse liiget, neist enamik Muhust ja osa ka Pöidelt.

Post sai nurgakivi 7. oktoobril 2011, kompleks valmis mullu augustis.

Saarte Hääle ja Eesti Päevalehe põhjal

Volikogu 27. märtsi istungi päevakord

1. Määrus „Huvitegevuse toetamise kord Muhu vallas“ eelnõu.
2. Muhu valla terviseprofiil.
3. Informatsioonid.

Kõik volikogu istungit puudutavad materjalid ja lisamaterjalid on kättesaadavad tööpäeval 8.30 - 17.00 Muhu vallavalitsuses ja kodulehel www.muhu.ee

Studio MSN muusikute võrgustik

Just sellist nime kannab üks noorte projekt, mis jõudis ka 21. märtsil ENTRUMi finaali. Kuid mis on ENTRUM? Lühidalt: *ENTRUM on meelelahutus- ja koolitussündmuste sari, mis koosneb sessioonidest, ettevõtete külastustest, essee-konkursist ja noorte projektide konkursist „Olen ettevõtlik!“ (lisainfo www.entrum.ee).*

„Studio MSN muusikute võrgustiku“ projekti idee taga on kaks noormeest - Lembitu Valdmets ja Margus Traumann. Mõlemad tegelevad aktiivselt muusika ja stuudiotööga, esinevad laval bändiga „Exchanged“ ja salvestavad nii oma kui ka teiste bändide muusikat Muhu noortekeskuse stuudios.

„Studio MSN muusikute võrgustiku“ projekti eesmärgiks on luua stuudiole suurem kõlapind ning tuua antud tegevus suuremale pildile, samuti pakkuda nii bändidele kui ka üksikesinejatele võimalust tasuta oma lugusid salvestada ja tekitada võrgustikku muusikahuviliste noorte vahel.

Näiteks käis mõned nädalad tagasi samuti ENTRUMil osalev noortebänd „The True Smile“ oma esimest lugu stuudios salvestamas. 23. märtsil toimus noortekeskuses taaskord „Salvestusöö“-nimeline ettevõtmine, mille käigus said „purki“ kokku 2 lugu noortebändidelt „Ginger Finger“ ja „Exchanged“.

Noormehed tutvustavad oma tegevust Youtube videos: www.youtube.com/watch?v=q_tce7c0IxU

Samuti saab neile soovi korral kirjutada studiomsn@hotmail.ee

Studio MSN kohta saab lisateavet ka noortekeskuse kodulehelt.

Lembitu Valdmets ja Arnek Grubnik

150 last uinuvad Muhu murde saatel

16. märtsil esitles Muhu Muuseum muhu murdes unejuttude ja -laulude plaati „Tule, tule, Une-Liisu“. Esitlusele Hellamaa külakeskusesse olid kohale tulnud Une-Mati ja Une-Liisu isiklikult, kes plaati tutvustasid.

Sobiva meeleolu löid Kandleained oma kauni muusikaga. Tegijate jaoks oli suur huvi selle plaadi vastu üllatus. Kõigest 12 päeva hiljem - 28. märtsi hommikul, kui Muhu lasteaias saalis esitleti plaati lõpuks ka sihtrühmale, ostsid kohalviibinud viimased eksemplarid ära. Eks selleks löi sobivad tingimused laste folkloorikava emakeelepäeva auks. Selline asjade käik ei jäta muuseumile muud võimalust kui plaati juurde teha. Aprillil esimeste nädalate jooksul peaks muuseumisse jõudma 100 plaati juurde. Loodame, et enam

Une-Liisu ja Une-Mati plaati tutvustamas.

keegi ilma ei jää. Ilusaid murdes unenägusid!

Liia Ots
Muuseumi ürituste korraldaja

Muhuvalla 2013. aasta eelarvest ja plaanidest

Algus lk 2.

Seetõttu ka suured kulud - see tähendab, et eelarve on väga pingeline ja vajalike tööde teostamise nimel peavad pingutama ja kinnitatud eelarvet järgima ning selle piiridesse mahtuma kõik allasutused.

Laenude ja kapitalirendi tasumiseks kulub sel aastal 50,1 tuhat eurot ja laenu on plaanitud võtta 261,1 tuhat eurot investeringuteks.

Väjaspool vallasüsteemi on selle aasta üheks suuremaks tööks Tusti ja Muhu alajaamade vahele maa-

kaabelliini ehitus, see tähendab, et üle 10 km endisi õhuline asendatakse maakaablitega, mistõttu peaks oluliselt tõusma elektrienergia varustuskindlus.

Maanteeamet on lubanud mustkatte alla viia teelõigu Kapi külast Nõmmkülani ja sellega on vähemalt Muhu nn väike põhjaring saamas täies ulatuses mustkatte alla. Maanteeamet on praeguseks juba läbi viinud ka hanke, leidmaks projekteeerija Liiva liiklussõlme ja tänavavalgustuse ning Liiva-Piiri kergliiklustee projekteeerimiseks ning loodetavasti valmivad projektid

selle aasta sees, et järgnevatel aastatel saaks alustada juba ehitustegevusega.

Põnevusega ootavad kõik kindlasti Muhu restoranihoone ja ühistrustuspunkti avamist, kalakohviku taasavamist, Nautse-Mihli talukompleksi uuestisündi ning meeldivaid üllatusi on meie tublidel ettevõtjatel pakkuda kindlasti veelgi.

Edukat ja tõist aastat kõigile muhulastele!

Lea Valk, pearaamatupidaja
Raido Liitmäe, vallavanem

Inimmõju põhjavee kvaliteedile

Inimtegevus on avaldanud mõju põhjavee kvaliteedile läbi aegade. Üldlevinud seisukoha järgi mõistetakse põhjavee reostuse all ainete inimtegevusest mõjustatud otsest või kaudset väljutamist vette või pinnasesse nii, et see võib ohustada inimese tervist või keskkonda.

Põhilisteks reostusaineteks Muhu saarel on olnud põllumajanduslikud heitmed ja jäätmed. Potentsiaalseteks reostusallikateks on farmide sõnniku- ja vedelkütuse ning väetise- ja silohoidlad.

Reostusallikatest satuvad kahjulikud komponendid sula- ja vihmaveega kraavidesse ja jõgedesse, suur hulk reoaineid infiltreerub maapinnalt otse põhjavette. Kolhoosikorra ajal ei olnud haruldane ka hüdroisolatsioonita või hoopiski ilma põrandata sõnniku- ja silohoidlate esinemine. Samuti on vanadest lagunenud väetiseladudest varasematel aastatel väetisejääke vihmaveega infiltreerunud põhjavette ja pinnasesse, kust lämmastikuühendite väljaleostumine võib kesta veel aastakümneid. Ebaõnnestunuks tuleb lugeda kunagise Muhu kolhoosi kapitaalse Soonda väetisehoidla asukohta, kuna see ehitati alvarile, kus pinnakate praktiliselt puudub ja kus igasugune reostus satub üsna kohe põhjavette.

Orgaanilise reostuse seisukohalt on ohtlikud ka silohoidlad ja laudad, eriti sigalad. 1980. aastatel on sealäga reostanud Mõega küla kaeve. Kuna mitmed laudad paiknevad aladel, kus pinnakate praktiliselt puudub, tuleks sõnnikuhooidlatele lisaks vettpidavale põrandale ehitada katused.

Õlireostuse seisukohalt on ohtlikud töökojad ja kütusetanklad. Viimase näiteks on arendaja taotlus rajada tankla kaitsmata põhjaveega ja kõrge põhjaveetasemega kohta Viira külas, mis tänu kohalike elanike aktiivsele sekkumisele jääb loodetavasti siiski ehitamata.

Kuna Muhumaa tingimustes infiltreerub 50-100 mm sademeid aastas, siis sõltub põhjavee kvaliteet otseselt maapinnalt infiltreeruva vee kvaliteedist. Kõige levinumateks ja ohtlikumateks reostuskomponentideks on mitmesugused lämmastikuühendid (NH_4 , NO_2 , NO_3 jt). Olles geneetiliselt omavahel seotud, võivad nad keskkonnatingimustest sõltuvalt üksteisega asenduda.

Otsene risk inimeste tervisele on värskes sõnnikus esinevad tõvestavad mikro-organismid, mis levivad koos reostunud veega ja võivad veekeskkonnas säilida kaua. Kõige ohtlikum on värske vedel-sõnniku laotamine reostustund-

Avaldame projekti „Green Islands in Baltic Sea“ raames hüdrogeoloog Rein Perensi koostatud teise artikli. Loodame, et eelmine artikkel andis uusi teadmisi oma keerukusest hoolimata. Lubame, et nii see kui ka järgmine artikkel on kergem lugemine.

Projekti pearahastajaks on Kesk-Läänemere Interreg IV A programm 2007-2013, täpsemalt saarestike ja saarte allprogramm. Green Islands meeskond www.greenislands.ee

CENTRAL BALTIC
INTERREG IV A
PROGRAMME
2007-2013

EUROPEAN UNION
EUROPEAN REGIONAL DEVELOPMENT FUND
INVESTING IN YOUR FUTURE

likele aladele (karstialad ja alvarid, kaevude ümbrus). Tõvestavate mikroorganismide esinemise korral sõnnikus tuleb olla eriti ettevaatlik. Värske sõnniku laotamisel kaitsmata põhjaveega aladel võib laotamisele järgnev vihmasedu mikroobid kiiresti kaevudesse ja veekogudesse uhta.

Kõige kergemini on reostatavad põhjavee ülemistest kihtidest toituvad üksiktarbijate salvkaevud ja madalad puurkaevud. Viimaste sügavus ei ületa tavaliselt 20 m ja nad on varasematel aastatel puuritid tihti vajalikke sanitaarõudeid arvestamata. Asutuste, ettevõtete ja endised ühismajandi kaevud on enamasti 20–60 m sügavused. Erinevalt üksiktarbijate kaevudest asuvad need pumbamajades ja on puuritid sanitaarkaitsealadele esitatavaid nõudeid arvestades. Siiski on ka nende hulgas lahtise manteloruotsaga ja puuduliku hüdroisolatsiooniga kaeve.

Põhjavee kvaliteedi hoidmise seisukohalt on oluline Veeseadusega kehtestatud veehaarde (puurkaevu) sanitaarkaitseala nõuetest kinnipidamine.

Veehaarde sanitaarkaitseala on joogivee võtmise kohta ümbrisev maa- ja veela, kus veeomaduste halvenemise vältimiseks ning veehaarderajatiste kaitsmiseks kitsendatakse tegevust ja piiratakse liikumist. Veehaarde sanitaarkaitseala ulatus on üldjuhul 50 m puurkaevust, kui vett võetakse põhjaveekihi ühe puurkaevuga.

Sanitaarkaitseala ei moodustata, kui vett võetakse põhjaveekihi alla 10 m³ ööpäevas ühe kinnisasja vajaduseks. Sellise veevõtukohta põhjavee kaitseks on keskkonnaminister kehtestanud hooldusnõuded. Oluline on vältida reostus-ohtlike objektide (omapuhastid, kuivkäimlad, sõnnikuhunnikud jm) paiknemist kaevu hooldusalal. Oluline on tagada, et puurkaevu manteloru kaudu ei satuks kaevu pinnavett.

Keskkonnaamet võib määrata

veehaarde sanitaarkaitseala ulatuseks:

1) 10 meetrit puurkaevust, kui vett võetakse põhjaveekihi alla 10 kuupmeetri ööpäevas ja kasutatakse kuni 50 inimese vajaduseks;

2) 30 meetrit puurkaevust, kui vett võetakse põhjaveekihi üle 10 kuupmeetri ööpäevas ja põhjaveekihi on hästi kaitstud.

Põhjaveekihi intensiivse kasutamisega kaasneb tema loodusliku seisundi muutus. Veehaarde toitealal, mille ulatus puurkaevudel kõigub mõnekümnest meetrist poole kilomeetrit, võib muutuda põhjavee liikumise suund ja toimumise tingimused veekihtides. Selline toitetingimuste muutumine võib kaasa tuua ka vee keemilise koostise muutuse. Põhjavee omaduste muutumist veevõtu käigus märgatakse enamasti selle halvenemisel. Vee kvaliteedi ebasoovitavad muutused võivad kaasna nii veetaseme alanemise kui ka tõusuga. Reeglina on muutused aeglasemad sügavates veekihtides. Maapinnalähedaste veekihtide

puhul on ebasoovitavad muutused seotud eelkõige toitealal toimunud reostusjuhtudega või maakasutuse intensiivsuse muudatustega.

Põhjavee kasutamise vähenemisega võib kaevu poolt kasutatava veekihi põhjavesi muutuda anaeroobseks*, millega võib kaasna raua-, mangaani- ja väävelvesiniku sisalduse tõus.

Mereäärsetes piirkondades võib intensiivne põhjavee väljapumpamine kaasa tuua soolase merevee sissetungimise põhjavette. Sellise ohuga peaks arvestama ka Kuu- ja Nõmmekülas ja teistes mereäärsetes külates.

Reostusprobleemid olid Muhus teravalt päevakorral 1980. aastate lõpul. Suurpõllumajandusega kaasnenud üleväetamisest, väetiste halvast ladustamisest, töötlemata sõnniku (läga ja virts) põllulaotamisest ja puhastamata reovete pinnasesse juhtimisest tulenenud lämmastikuühenditega reostatus muutis mitmete külade talukaevude vee joogikõlbmatuks. Põllumajandusliku tootmise järsu vähenemise ja puhastusseadmete rakendamise tõttu on joogivee kvaliteet enamasti jäänud siiski kehtestatud standardite piiresse.

Riskide vähendamiseks on olulised põhjaveevaru detailsed uurimistööd, sihipärane seire ning sanitaarkaitsealal ja veehaarde toitealal vajaliku režiimi tagamine.

Rein Perens, hüdrogeoloog

* *anaeroobne* - hapnikuvaene keskkond või keskkond, kus puudub hapnik.

Trumminädal 15.-21. aprillil

Muhu Noortekeskus korraldab juba mitmendat aastat trumminädalat. Nädala raames saab mängida trumme, osaleda töötubades, kohtuda erinevate esinejatega jne. Sel aastal on nädal tavalisest laiemahaardelisem ning tegevused toimuvad nii Muhus kui ka Orissaares. Nädala kava leiad noortekeskuse kodulehelt: noortekas.muhu.ee

Trumminädalat ei korralda Muhu Noortekeskus üksi, vaid abilisi on palju. Siinkohal tahan kohe partnerina nimetada Orissaare Muusikakooli ja selle asutuse direktorit Martti Nõud. Täielik koostööpartnerite nimekiri ja tänusõnad ilmuvad aga "Muhulase" veergudele maikuu numbris.

Tule osalema!

NB!
Vanusepiiranguid ei ole!

Ühe vana kirja lugu

Algus lk 1.

mees. Nõukogude võimu tulles ei olnud ta nõus minema kolhoosi nagu teised ning hakkas selle asemel tööle veoauto juhina. Liiklusõnnetusi läbielanuna jäi ta ratastooli ning tegeles siis pajuvitstest korvide punumisega. Sellisena on ta ühena teiste seast jõudnud ka raamatu „Muhu meistrid“ lehekülgedele. Ats (nagu teda kutsuti) oli mees, kellel oli pisut „nägija“ andi. Ta suutis ütelda, mis oli inimese sees peidus ja sellele vastavalt ka milliseks kujuneb selle inimese elutee. Mõnel korral ei suutnud ta seda enesele pidada ning ütles asja ka välja. Ütlemised olla külarahva sõnutsi läinud täide.

Selles kirjas siin näeme “nägija” pilku: ta elab ühes suures Olevikus, kus sündmused ja protsessid toimuvad Praegu. Tavainimesele tundub nii, nagu ta näeks ajaliseltselisele järgnevaid sündmusi „lähiseigi“, kuid tegelikult näeb ta neid „Väljast“. Justkui inimene vaatab kunstniku maali, mil mitmed tegelased ja sündmused on ühekorraga kujutatud. (Sellest ka erinevate ajavormide lähiseigi kasutamise kirjas - „nägijale“ pole vahet, kas ta räägib minevikust, olevikust või tulevikust - kõik toimub tema jaoks korraga ja praegu.) Kirjas on

vihjatud mitmetele tolaeagsetele sündmustele, nagu näiteks sakslaste väljasaatmisele praeguse Põhja-Poola aladelt (ning muudele taoliste juhtumitele) ning 1949. aastal olnud küüditamisele.

Seitse aastat peale nõukogude okupatsiooni algust olid inimestel meelest läinud kõik „esimese vabariigi“ aegsed sisepoliitilised kempemised, erakondlikud huvid, ahnus ja vaen üksteise vastu, mis tolaeagset elu mürgitasid. See, et 1918. aasta järel olid pigem koolipoisid, Soome vabatahtlikud ning Inglismaalt saadetud sõjalaevad need, kes meeleldi meie riigi eest üliõpilaselti sinimustvalge lipu all seisid. Seda olukorras, kus mõistlikud eestlased pagesid mobilisatsiooni eest, millega meie riik soovis neid tohtu Nõukogude Vene impeeriumi ning sakslaste vastu sõtta saata.

Nüüd, peale sõda, küüditamisi ning võõra võimu survet, hakkas „esimene vabariik“ ning „üliõpilaselti lipp“ omandama pühalikumat oreooli kui iial varem. Hakati mõistma, mis on elu riigis, kus olakse ise oma peremees ning milline on elu siis, kui see kõik on ära võetud.

Tänagi ei ole sellel maal ja selles riigis elamiseks mitte ühtegi majanduslikult mõistlikku põhjust

- jõukamal järjel elu ootab laevapileti kaugusel. Elame riigis, kus praegu jääb inimesi vähemaks, ning need, kes on, jäävad järjest vanemaks. Iseseisev väikeriik on selle vähesetele kodanikele kallid löbu üleval pidada.

Kristlasena usun seda, et meie on antud vaid üks elu. Seega ei ole mingit mõtet seda vireldes mööda saata. Minu hinge peal ei ole ühtegi halba sõna öelda neile, kes on läinud Eestist ära, et endale ning endi lastele paremat elu võimaldada. Parem elu ei alga kunagi tulevikusse kas on praegu või pole seda üldse.

Enda suhtes aga mõtlen praegu nii, et parem süüa musta leiba kodumaal kui torti võõramaal. Sinna minnes jääksin kohalikele alati võõramaalaseks. Nad armastaksid mind mitte seepärast, et saaksin kuidagi üheks nende hulgast, vaid sellepärast, et neil on mind tarvis, et nende inimestele pensioni teenida. Sest mujalgi Läänes jäävad inimesed vanemaks ning nende arv väheneb.

Võib-olla ongi äärmiselt ebamõistlik elada oma pisikesel kodumaal. Kuid teist meil pole. Kodu ei asenda miski. Siin on „igäihel oma maja, pink ja puu“ ning mõnel ka „ema, kes istub pingil seal kastani all“. Jah, ilmselt on pea kõigil siin vahel küsimus, et „mis maa see

ometi on“, kuid see ongi - kodumaa. Sellest piisab, et olla praegu siin, sest „tahan koju“, nagu laulavad meile vennad Johansonid. Miski ei asenda oma maad, kodu ning oma inimesi.

Leitud kiri oli peidetud lae sisse sellisel, et voodis lamades ja lakke vaadates nägi Ats kohta, kus ta teadis, et kiri peidus on. Ta ei näinud valget lage „mustal ajal ja toal“, vaid oma kirja lõpusõnu, mis rääkisid vabaduse taastulemisest.

Kirjal puudub allkiri, sest kolm aastat tagasi oli vagunitega ära viidud hulk inimesi elama palju külmemale maale. Taolisele kirjale oma nime allapanemine oleks tollal tähendanud selle kirja valedesse kättesse sattumise korral neile järele minekut.

Täna ma mõtlen, et mida meie õieti näeme, kui vaatame enda ümber või vahel ka taevasse? Kas valgest vineerist argipäeva, või midagi sügavamalt ja olulisemat selle all?

Vanaperemees Atsile oli antud oma silmaga näha seda, mida ta oma kirja lõpuridades näeb - sinimustvalget lipuvardas. Ta suri aastal 1995, neli aastat peale vabaduse tagasisaamist.

Aare Luup

Töömalevast

Noortekeskuse töömalev toimub ka sel suvel. Töömalevasse registreerujate alampiir on 13 eluaastat. Töömalevasse saab eelregistreerida kuni **19. aprillini** noortekeskuse meiliaadressil noortekeskus@muhu.ee (võib ka keskusest läbi tulla). Töölepingute sõlmimine toimub juuni alguses.

Lapsevanematele: Ootan teie aktiivset osavõttu töömalevaga seotud üritustel ning samuti on teretulnud kõikvõimalikud korralduslikku poolt puudutavad ideed ja ettepanekud.

Noortele: Olge aktiivsed, pidage tähtaegadest kinni ja kohtumiseni töömalevas!

Tööandjatele (nii eraisikud kui firmad): Soovite töömaleva noori suveks appi? Andke oma tööpakkumistest ja koostöömõtetest teada!

Lisainfo:

noortekeskus@muhu.ee

Lootused aastaks 1952

Tänavune aasta on sõjaaja laps.

Verise vaenu sünged pilved on laskunud Euroopa kohale ja inimesed, kes on loodud üksteise vendadeks, seisavad relvastatult vastamisi, et külvata surma ja hävitust.

Maakaart saab muutma oma nägu, terved riigid on varisenud põrmu, piirid nihkuvad uutesse kohtadesse. Rahvad rändavad välja sealt, kus nad on elanud pikki aastasadu. Näib nagu polekski maailmas enam midagi püsivat, millele inimene võiks toetuda oma meelegeitlikkudes muredes homse päeva pärast.

Üksi ja mahajäetud tunneb end inimeselaps.

Ei ole pääsenud tõsistest katsumistest ka meie maa ja rahvas. Torm, mis uhub üle kogu maailma, paiskab raskeid murelaineid ka Maarjamaa pühale pinnale. Uued heitlused võivad seista ees, meie tuleviku kohta palju otsustavama tähtsusega heitlused kui need, mis meie riigil ja rahval nii õnnelikult on jäänud seljataha. Meie pole nähtavasti veel maksnud maa vabaduse eest täit hinda, seda mis see suur and on väärt. Hea oleks, kui saatus meie võla sissenõudmisega veel viivitaks. Kuid olgem valmis seda tasuma.

„Käesolev“ algav aasta peab süvendama meis äratundmist, et iga Eesti mees ja iga Eesti naine peab kasvatama kõigepealt iseene selle kalli aarde vääriliseks, mis kätte võideldi kakskümmend* aastat tagasi. Suur vaimujõud peab meid hoidma koos selle ainsa sihi ümber. Ja naistel on selles kõige suuremad ülesanded, kui ergutajal ja vaimustajal.

Agas kord selgineb taevas uuesti ja toore jõu asemel kerkib jälle masti õigluse ja aususe lipp. See on meie lipp.

Eestlaste sini-must-valge lipp.

* *Ei ole selge, kas kirja autor peab silmas Pätsi ainuvõimu algust 1934 aastal, kui tema silmis Eesti tugeva ja kindla korra tagatist, või eksib kümne aastaga, pidades silmas iseseisvust 1918. aastal. - A.L.*

Viimased tsaariajast

Minu lapsepõlves olid vanaemad kõik tsaariaegsed. Paratamatult on minu eluajal neid järjest vähemaks jäänud, kelle sünnikuupäeva veel vana kalendri järgi saab arvutada. Tänavu esimese kolme kuu jooksul on meie hulgast lahkunud inimesed, kelle sünniajal olid eestlased veel Vene tsaari alamad. Jaanuaris lahkus 98. eluaastal Koguva Tiigi Elfriede Toom, veebruaris 100-aastane Vanamõisa Jüri Alviine Jürjestaust ja kõige kauem pidas vastu Hella-maa Kopli Raissa Laugen, kelle jaoks jäi viimaseks 103. eluaasta selle aasta märtsis. Naised on teadagi üldiselt pikema keskmise elueaga kui mehed, aga 23. märtsil lahkus siit ilmast 98. eluaastal ka Põitse Uielu Aleksander Murd, kes sõjajärgsed aastad Inglismaal elas.

Kolm eelpoolnimetatud naist olid kõikide 20. sajandi Eesti ajaloo sündmuste: pöörete itta ja läände, demokraatia ja totalitarismi poole, iseseisvumiste ja okupatsioonide tunnistajateks. Loodus ja esivanemad kinkisid neile geenid, mis lubasid neil kõik need ajad üle ja kaasa elada. Kahega neist oli mul ka õnn näost näkku kohtuda.

Siinkohal tuleb lähemalt juttu Koguva Tiigi Ellist, kelle 98. sünniaastapäev on 19. aprillil,

Elfriede isapoolsed esivanemad pärinevad Koguva Toomalt. Juhan Smuuliga oli neil ühiseks esiisaks Tooma Ado (u 1743 - 1822). Elfriede vanaisa Jaan (1846 - 1921), kes oli sündinud veel Tooma talus, asus elama Ranna vabadikukohale. Elli isa Madis (1877 - 1928) rajas 1914. aastal, st vahetult enne Elli sündi, Tiigi koha. Selleks ostnud ta 15 ruutsülda maad Jürna peremehe käest ja kasutas ehitamiseks Ranna hoonete materjali. Isa käis koos

Tiigi Elli oli sellest põlvkonnast, kes otsevarrast reeglina vabas õhus ja käigu pealt kudusid ja kellel hetkegi aega käsi kubemel hoida ei olnud.

Koguva meestega Kunda vabrikut ehitamas, kus teenistus oli väga hea. Kunda vabriku kurikuulsad korstnad on kõik muhu meeste ehitatud. Kevadel käis isa merel mõrrasulaseks. Elli ema Ruudu Väärtnõu (1875 - 1977) oli pärit Igaküla Kaseväljalt. Elfriede oli oma vanemate kolmas, kõige noorem laps. Liina suri noorelt (1906 - 1938), Iisa (1910 - 1988) asus elama Tallinna, kus ta ka suri.

Kui Elli kooliaeg kätte jõudis, oli Koguva kool just kinni pandud, aga Elli olevat seal siiski neil päevadel käinud, kui kodus siga tapeti, et laps koledat tapatööd ei näeks. Koolitee algas Igakülas ja pärast sealse kooli sülgemist Piiril.

Tüdrukupõlves oli Elli suiliseks Koguva Vanatoal. Tiigil maad ei olnud ja talude käest renditi põldu. Selle eest tuli tööpäevadega tasuda. Mõnikord juhtus, et kehva maa ja

ilmastiku tõttu saaki suurt ei saanudki, aga oma päevad tuli ikka ära teha.

Muhu naisele kohaselt oli Elli osav käsitöötaja. Muuseumis on tema telgedel kootud maitsekad villased pearätid. Käsitööd õppis Elli kodus vanemate õdede ja ema käest. Tekki ei ole Elli roosinud, aga tanusid ja siiliku aidasid küll. Kampsoneid on 7-8 tükki kudunud. Elli abiellus Võiküla päritoluga Nikolai Toomiga, kes oli Koguvast mõrrasulaseks. Abielu ei saanud kaua kesta, sest Nikolai lastud saksa okupatsiooni ajal maha*. 1942. aastal oli sündinud nende poeg Heimar. 1944. aastal põles lahingute käigus maha ka kodumaja. Uue maja suutis Elli ehitada alles 1970. aastaks. Poeg kasvas üles väikeses Rannalt toodud aidamajas. Tiigi hooned olevat ka Esimese maailmasõja ajal kannatada saanud.

Kolhoosiajal olid Elli hooleks kolhoosi hobused. Elli ise oli tänulik, et kuulus kirjanik Juhan Smuul pole teda (ja Jürna Roosit) ühtegi oma raamatusse pannud. Päril kindel see siiski ei ole, sest Elli on ise tunnistanud, et on ainult Juhani „Jäist raamatut“ lugenud, kus Koguvast suurt midagi ei olnudki.

„Kirjades Sõgedate külast“ on juttu hobuste talitajast Nelli Piidast, kellele pandi süüks seda, mis oli tol ajal pigem reegel kui erand. Nelli olevat oma isa endise hobuse eest paremini hoolitsenud kui teiste eest. Juhan Smuul kirjutab:

Aga Nelli pole kogu öö maganud. Toosama Linda, kõige suurem tegelane seinalehe toimetuses, lasi teda eile peaaegu vargaks tembel-

dada. Kogu öö ta mõtles, mis ta ütleb talle hommikul. Süda oli külm, nagu jääle jahtuma pandud. Mõtte, et ta ise süüdi on, tappis Nelli kohe alguses. Ja praegu vastab ta vaikselt, aga vihaga: „Mis sa kaeravargalt küsid? Annan sulle hobused üle, kogu tallitäie. Ja Juku võta kõigepealt. Võta ja piitsuta!“ - „Hea inimene,“ räägib Linda Saar nagu esimees, „mis sa minu peale karjud?“ - „Ma ei karju. Räägin tasa, nagu paluksin jumalat.“ - „...“ - „Vargaks pole sind keegi teinud. Saa nüüd aru. Ma isegi mõtlesin, et sulle tehti liiga.“ - „Mõtlesid ja panid lehte.“ - „Ei saa ju teisiti. Suure pere asi, kolhoosi asi. Partei hoiab silma peal. Ja inimesed nurisevad tööpoolest.../ Sul on ju ka ikka oma jagu süüd. Juhtub nii, et üks käsi ei tea, mis teine teeb. Juku on su oma hobune, ise kasvatasid, muidugi armsam kui teised. Sellest ma saan aru, Nelli.“ - „Sinul hobust kolhoosi tuua ei olnud. Sa ei saa aru.“ - „.../...räägib Nelli poolnutuselt, sosinal, õigustavalt,“ hobune küll, aga armsam kui laps. Ta tunneb mind, tal on ju inimese silmad. Vahel, häbi rääkida, suudlen teda laugule. Mis sa teed. Sellepärast ehk käsi vahel vääratas. /...“

Kogu Eesti oli sel ajal täis hobuseid ja nende endisi omanikke, kes sama dilemma ees seisid ja see oli kindlasti üks põhjus, miks „Kirjad Sõgedate külast“ ka erilisel sooja vastuvõtu leidsid. Juhaniit kiidab Elli ka selle eest, et ta ennast teistest Koguva inimestest paremaks ei pidanud. Kuidas ta oleks saanudki. Koguva ja tema inimesed olid ju tema kirjanikukapital. Ilma nendeta oleks ta olnud samasugune õnnes uue võimu apoloogeet, nagu neid sel ajal tekkis justkui seeni pärast vihma. Enamust nendest ei mäleta enam keegi.

Tiigi Elli elu on tüüpiline eesti maanise elu 20. sajandil. Selliste naiste õlul oli kõige suurem koorem nii enne sõda, aga eriti sõja ajal ja pärast seda, kui mehed olid hõivatud tähtsamate töödega, olgu selleks siis vägijookide pruukimine, ükssteise maha tapmine või võimu teostamine ja / või selle ülistamine.

Au talle ja tema eakaaslastele selle eest.

Eda Maripuu

* Raamatus *Eesti rahvastiku kaotused II/1 saksa okupatsioon 1941-1944* Nikolai puudub, kuid seal on kirjas, et Vassili Georgi poeg Toom on surnud vangistuses 20.8. 1944. Vassili oli Nikolai isa, kes Ülo Rehepapi andmetel hukkus 1941. aastal hävituspataljonis.

Vaat' see olli alles armastus

Nüüdsel aal põle änam õiget armastust ega armastuse laule koa.

Olli sie tsaariaa lõppus või esimese Eestiaa algus, kui Hellamaa Tõela mees Öövel (eesnimi ep tule miele). Ta olli laevamees, kohtas kuskil ühte Soome tüdrikut. See kohtamine jõrmas ta nõnna ää, et ükskord kui ta Muhuse tagasi tulli ja maameheks akkas, kõis ta sõupaadiga Tütersaarel mitu korda oma pruuti vaatamas. Taal oln ikka kaks poari aere poatis, sest üks poaer ep pidan nii pitka sõitu vastu. Sõitis, mis sõitis, kuni tõi Ilmi omale naiseks. Nendel olli poeg Kolla, kes olli kaua aega Orisare sidekonta juhataja. Nüüd oo kõik mulla all, kui Kolla poeg Lauri ehk veel elab.

Vaat sõuke olli tõeline armastus.

Kirja pannud **Kaljuvana** (Eino Mereäär) oma kuulnud mälu järgi.

Murdetekstide kogumine teemal "Loosiaegsed lood ja laulud"

- **tõid oodatakse jüripäevani** Hellamaa ja Liiva raamatukogudesse, e-post liivark@muhu.ee

Juu Jääb tuleb tänavu talgute ja 3D-lavaga

20. märtsi Saarte Hääli kirjutab juulis 17. korda toimuvast Muhu tuleviku-muusika festivalist Juu Jääb.

Teeme ära!-laadselt tahetakse lammutada nõukaaegset tööstus-pärändit. Piletiks on valged töök-kindad. Juulikuise talgupäeva lõpetuseks saab DJ valitud-miksi-tud muusika saatel tantsu lüüa.

Juu Jääbi nutitelefoni äpp on tänavu lisaks Androididele saadav

ka iPhone'ide jaoks, EMT-ga koostöös luuakse 2D- ja 3D-lahendusega lava. Selle juures saab publik nutitelefoni-dega ise mõjutada muusikat ja videopilti.

Festivalialal aitavad tänavu korda hoida Kaitseliidu kohalikud malev-lased, kes on ka ise suured muusika-sõbrad. Kaitseliitlased paigaldaksid telkimisalale veel suured Kaitseliidu

telgid ning pidulised, kel telki või muud öömaja pole, saaksid soodsalt kas pere- või sõpruskonna peale endale telgi rentida.

Niisamuti üritavad korraldajad tänavugi käima panna festivali-takso. Need, kel auto on, trans-pordiksid ka neid, kel autot või muud liiklemisvõimalust pole.

Muu hulgas saab festival tänavu täiesti uue kodulehe.

Liivale võib tulla oma kalapood

25. märtsi Meie Maa kirjutab, et Muhu rannakaluri Kalle Kreisi rahataotlus PRIAst on rahulda-tud ning noor mees võib Liival hakata kalapoodi rajama. Kreisi sõnul oli esmane mõte kogu toetusprojekti kirjutamiseks see, et püütava kala jaoks oleks säilitamistingimused. Projekt hõlmas jahutuskambreid, külm-kambrit, hiljem ka külmlätti.

Mis saab lapsest, kes saab lapse?

Noore inimese elu saab seoses lapse saamisega paratamatult pea peale pööratud: paljudel noortel tuleb lapse saamisel kool pooleli jätta, sest kõige ei jätku aega, raha ja energiat. Ilma hariduseta pole aga noorel suuri väljavaateid, et võimaldada endale ja oma lapsele loodetud tulevikku.

Paljudel noortel emadel puudub pere tugi ning nende aitamiseks lõi MTÜ SEB Heategevusfond sel kevadel spetsiaalse stipendiumiprojekti.

Noore ema stipendiumiga astume sammukese edasi ennetustegevuses, et toetada neid noori, kes soovivad ühendada lapsekasvatamist õpingutega, aga toetav tugiring pigem puudub.

Stipendiumi saab taotleda lisaks õppemaksu hüvitamisele ka lastehoiu teenuse eest tasumiseks, igakuise isemajandamis-raha saamiseks või õppevahen-dite soetamiseks. Endiselt saavad stipendiumi taotleda kõik vanemliku hooleta noored, kes õpivad kutseõppeasutuses või kõrgkoolis. Sel aastal on sti-pendiumifondi suurus kokku 50 000 eurot ja järgmine stipendiu-mivoor algab augusti lõpus, kui on võimalik esitada taotlus sügissemestri õpinguteks.

Kui teate kedagi, kes võiks kandideerida noore ema või vanemliku hooleta noore stipendiumile, siis

infot saab kodulehelt

www.heategevusfond.ee ning küsimused saab saata e-kirja teel aadressile

stipendium@heategevusfond.ee

Kati Käpp

MTÜ SEB Heategevusfondi projektijuht

Muhu Noorte Motoring korraldab **4. mail** Soondas Eesti Meistrivõistluste II etapi võrriidele.

Lugemisvõistlusest

Liiva Raamatukogu ja Muhu Noortekeskus korraldasid üheskoos noortele lugemisvõistluse, mille lõppfinaal - lugemisevõitriin - toimus 15. märtsil noortekes-kuses.

Arnek kirjutab: Lugemisvõist-luse idee on juba ammu, kuid eelmise aasta lõpuks hakkas idee tasapisi materialiseeruma.

Võistluse korraldamise põhjusi on mitmeid. Toon siinkohal välja vaid ühe olulise – lugemine ei ole paljude inimeste seas enam nii populaarne kui aastaid tagasi.

See ei ole üksnes arengumaade ega meie pisikeses Eestimaas probleem. Ka rikastes maades on palju lugemisoskamatuid. Näiteks USAs on miljoneid inimesi, kes seda ei oska. Ainuüksi New Yorgis on neid üle miljoni.

Noortekas on tihtilugu palju sagimist, raamatut siin lugeda ei ole iga päev lihtne. Aga hea tahtmise korral saab kõike. Paari kuu jooksul, mil võistlus oli välja kuulutatud, leidsime päevi, mil keskuses oli pearõhk lugemisel; kõik võistlusel

olnud raamatud olid noortekas olemas, kõik huvilised said neid sirvida ja lugeda.

Tänu paljudele noortele said nii mõnedki raamatutsitaadid videolindile salvestatud. Seda materjali oli hea võitriinil kasutada, samuti on see ka lihtsalt üks tore mälestus lugemisvõistlusest.

Lugemisvõistluse finaalis - lugemisevõitriinil - osales neli võistlejat. Arv ei ole iseenesest teab mis suur, aga tulemused olid väga head. Võitriinil osalesid **Kaire Looris, Marili Rihkrand, Karen Saksakulm** ja **Markus Andero Grubnik**.

Erika kirjutab: Võistlusest osavõtnud õpilased on kõik väga tublid ja usinad raamatukogukülastajad. Tüdrukud on läbi lugenud kogu raamatukogus oleva uuea noorsookirjanduse.

Kuigi lugemisvõistluseks välja-valitud raamatud on aastate jooksul paljude teistegi poolt läbi loetud, olid võistlusest osa võtma tulnud ikkagi need vaprad, kel oli ette-võtlikkust ja tahet teadmisi

võrrelda. Hoolimata eelnevast veenmisest ei jõudnud kohale noorema vanuserühma võistlejaid peale Markus Andero. Tore, et Markus Andero tegi seepeale mehise otsuse kaasa võistelda vanemas vanuserühmas, kus pidi aga tundma hoopis mahukamat ja keerukamat kirjandust.

Raamatukogu küsimustikule pakkusid värvikat lisa Noortekes-kuse vahvad videoklipid.

Ürituse korraldus oli Noorte-keskuse poolt hoolikalt läbi mõel-dud, samas kõik toimus mõnusalt lahedas meeleolus.

Arnek: Täna kõiki, kes luge-misvõistlusel osalesid. Eriti tahaks kiita lugemisvõistluse võitriini võitjat **Kaire Loorist** ja soovida talle veelkord palju õnne! Võitriinil osalejad said kõik omale tänutäheks väikesed meened ning võitja lisaks ka Rahva Raamatu kinkekaardi.

Kohtumiseni järgmisel lugemis-võistlusel!

Arnek Grubnik ja Erika Pints

Mida silmas pidada kaevetööde tegemisel

Saabumas on kevad ja kinnistu omanikel ning majavaldajatel tekib taas võimalus alustada töödega oma aias või maavaldustes. Tehakse ehitustöid, kaevatakse kraave, paigaldatakse aiaposte, juuritakse puid või põõsaid jne. Selliste kaevetööde käigus on aegajalt vigastatud sidekaableid, mistõttu on tummaks jäänud telefonid või on kadunud telepilt. Antud olukord põhjustab palju pahameelt nii kaevetööde tegijale kui ka tema naabritele. Naabrid pahandavad erinevate teenuste puudumise pärast ja kaabli lõhkuja peab hüvitama kaabli taastamiskulud ning kahjunõuded. Mida peaks silmas pidama enne kaevetöödega alustamist?

Võtke ühendust Elioni spetsialistiga ja uurige välja, kus kaablid paiknevad

Paljud kaablid on paigaldatud kinnistutele aastakümneid tagasi ja

nende kohta puudub kohalikul omavalitsusel ja maaomanikel täpne informatsioon. Sageli on kinnistu mitmeid kordi omanikke vahetanud ja seonduvad dokumendid kaotsi läinud või jäänud vormistamata.

Kui selgub, et kinnistul leidub sidekaableid ning maaomanik soovib nende asukohta teada saada, siis tuleb kohale kutsuda Elioni järelevalve spetsialist. Esmakordne kaablite asukoha fikseerimine on maaomanikele tasuta.

Igal kinnistu omanikul ja ettevõtjal on võimalik tutvuda sidekaabli (liinirajatise) kaitsevööndis tegutsemise ja lubade taotlemise tingimustega ka Elioni kodulehel www.elion.ee, alajaotuses „Äri-kliendid“ - „Arendajale“ - „Liinirajatiste järelevalve“.

Seaduslik taust

Liinirajatise kaitsevöönd ulatub

maismaal kaks meetrit mõlemale poole kaablit ning liinirajatise kaitsevööndi ulatuses on mitmed tegevused, sh mullatööd sügavamal kui 30 cm, seadusega keelatud või lubatud ainult liinirajatise omaniku loal. Seega tuleb liinirajatiste kaitsevööndis tegutsemiseks taotleda järelevalve spetsialistilt tegutsemisluba, ka juhul, kui liinirajatise asub kodutalu õuealal, sisse-sõiduteel või läbib erametsi, põlde ja heinamaid.

Sidekaabli vigastamise, kahjustamise ohu, varguskatse kahtluse või varguse toimumise korral palun helistada Elioni klienditeeninduse lühinumbril 165.

Liinirajatiste paiknemise kohta saab oma küsimused edastada Elioni järelevalve spetsialistile e-postiga või telefonitsi. Kontakt: Arne Heinsaar (tel: 51 34 372; e-post: aarne.heinsaar@elion.ee)

Collester OÜ

Autoremont

Kere, veermiku ja mootori remonttööd

Varuosade tellimine
Sildade reguleerimine

Rehvitööd

Piduristend

Heitgaaside mõõtmine

Kerevenituspink

Diagnostika

Klaaside vahetus

Võimalik ka ise meie juures oma autot remontida

Töökoda asub Soonda külas vanas lauda kompleksis.

Ehitusteenused

Ekskavaator-laaduri teenus

Transport (kraana + kallur)

Minitraktori teenus

Avant 520:

Laadimiskopp

Muruniiduk (ketid või terad)

Ekskavaator

Pinnasesilur

Pinnase kobestaja

Võimalik rentida koos juhiga või ilma.

5067 502 - paavo@collester.ee

5273 775 - alan@collester.ee

Kui teil on aega vähe, siis tuleme ise autole järele, teeme korda ja toome pärast tagasi.

Pakume ka treilerveo teenust uue Brentexi treileriga.

* Pakume **puulõhkumisteenust** halumasinaga, samas **müüa küttepuid**. Tel. 53408138 Rein

Kevadtööd!

Puude saagimine-lõhkumine;

Haljastustööd;

Õunapuude-hekkide lõikus;

Kasvuhoonete ehitus;

Muud abitööd.

Tel: 53 502787.

Vanade kiviaedade taastamine ning uute ladumine.

Teostus vastavalt kliendi soovile. Hinnad kokkuleppel.

Tel: 51 981567

mail: ehitus.666@hotmail.ee

Kirikuteated

EELK Muhu kogudus

Teenistused Muhu Katariina

kirikus **igal pühapäeval kell 11.**

Koguduseõpetaja Aare Luup,
tel 56 903 327; muhu@eelk.ee

EAÕK

NB! Õigeusu kirikus kestab paast 5. maini

Rinsi

6. aprill kell 10 jumalik liturgia

4. mail kell 10 Suure Lau-päeva jumalik liturgia

Hellamaa

20. aprill kell 10 jumalik liturgia

Hooldekodu

20. aprill kell 13 palveteenis-tus, armulaua jagamine

Ülempreester Andreas Pöld

tel. 45 33 743, mob. 56 606 703
e-post andreas@eoc.ee

IN MEMORIAM

Meie hulgast lahkusid

7. märtsil 71-aastane **Meeli Auväär**.

17. märtsil 102-aastane **Raissa Laugen**.

Tunneme kaasa omastele!

Lehekuu juubilarid ja sünnipäevalapsed

Linda Rääm 90(9.5)
Olga Tarvis 90(20.5)
Platon Saar 89(31.5)
Elfriide Puu 87(20.5)
Maria Aav 86(17.5)
Leida Mereäär 84(29.5)
Henn Ormet 83(1.5)
Arno Mereäär 82(1.5)
Hermeliina Kolk 81(6.5)
Saima Saat 80(11.5)
Viive-Helle Pere 70(3.5)
Tiia Jõgi 70(15.5)
Mati Pere 70(28.5)
Hillar Saat 65(16.5)
Erik Elmet 60(21.5)

Mati Valk 60(27.5)
Marika Allas 60(27.5)
Raul Pregel 60(29.5)
Silvi Krajeva 60(30.5)

Palju õnne!

Märkus: kes ei soovi oma sünnipäeva avaldada, palume sellest märku anda vähemalt kaks kuud enne, kuna Muhulane avaldab igas numbris mitte algava, vaid järgmise kuu sünnipäevalapsed.

Soovid müüa kinnisvara või vajad kinnisvara-alast konsultatsiooni?

Siis võta ühendust oma ala asjatundjatega!

Lauri Kolk, tel: 5191 2950,
lauri@adrem.ee

Allan Pajus, tel: 56 900 411,
allan@adrem.ee

Meie tegeleme Muhu ja Saaremaa kinnisvaraga juba aastast 2002! Külasta ka meie kodulehte www.adrem.ee

Ostan või üürin väiksema maha Muhumaal. Tel. 50 72 533.

* **Korstnapühkija Andi Vaha** (kt. nr 054719) Muhu, Orissaare, Põide ja vallas **11.-13. aprill ja 9.-11.mai**. Teenustööd, koos redeliga! Korstende ja küttekollete parandustööd.

Lisaks saab tellida:

Ilu- ja viljapuude lõikus ja pügamine,

haljastuse rajamine ja hooldamine: muru niitmine, trimmeritööd kalmistute hooldus, kalmu kujundus

teeäärte niitmine

transport kaubikuga, kolimisabi

info: AK Getmer OÜ

518 7614; 56 68 4705

e-mail: akgetmer@gmail.com

Kingi perele rahulolu ja vabaag!

Eraisikutel võimalus tasuta ära anda vanarehve

Vastavalt koostöölepingule nr. KOV3-71/03-13 MTÜ Eesti Rehviit ja Sikassaare Vanametall OÜ vahel võtab alates 5.3.2013. a Sikassaare Vanametall OÜ oma kokkustuplatsil aadressiga Saare mk Kaarma v Sikassaare k Metallimaauks eraisikutelt tasuta vastu vanarehve.

Tartu mets

ostab
metsakinnistuid

Teeme teile parima pakkumise!

tel 5557 7007
www.tartumets.ee

Maikuu Muhulase materjalid on teretulnud **30. aprilli** õhtuni.

Toimetab Anu Pallas,
tel: 52 28 929, e-post: muhulane@muhu.ee

Muhulane ilmub üks kord kuus.

Internetis www.muhu.ee - Uudised

Trükkitud Print Grupp 450 eks.

Hind **30** euro senti